

Pasportizace prostorů přívětivých k dětem a rodinám statutárního města Ostravy

Návrh řešení a pilotní šetření

Autoři dokumentu a kontakty:

Realizační tým:

- Mgr. Alexandr Nováček, Ph.D.
E-mail: Alexandr.Novacek@osu.cz
- Mgr. Daniel Janečko
E-mail: Daniel.Janecko@osu.cz
- Mgr. Ondřej Slach, Ph.D.
E-mail: Ondrej.Slach@osu.cz
- Mgr. Kateřina Ženková Rudincová, Ph.D.
E-mail: Katerina.Zenkova@osu.cz

O výzkumné skupině URSA:

Výzkumná skupina Urban and Regional Studies & Applications (zkráceně URSA) funguje jako součást Katedry sociální geografie regionálního rozvoje, Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity.

Pro více informací navštivte adresu www.ursa.osu.cz

Obsah

Návrh řešení a pilotní šetření.....	1
O dokumentu.....	4
K čemu lze pasportizaci a její výsledky využít?	4
Metodika pasportizace	5
Výsledky pasportizace	9
O pilotním mapování.....	9
Manuál práce s mapovou vrstvou	10
Komentář k nejvýznamnějším výsledkům mapování	13
Praktické informace závěrem	14
Zdroje a odkazy na literaturu	15

O dokumentu

Dokument představuje návrh řešení pasportizace (mapování) venkovních prostorů vhodných k trávení volného času rodinami ve městě Ostravě, s důrazem na prostory určené dětem a dospívajícím. Potřeba takového mapování vznikla během přípravy Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030 [1]. Během přípravy této koncepce bylo konstatováno, že k naplnění její vize a přijatého Desatera měst přívětivých k dětem [viz 1 a 2] je nutné systematicky zaznamenávat a vyhodnocovat výchozí stav v této oblasti. Tento závěr vedl k zařazení opatření do akčního plánu koncepce na období 2024–2025 [3]. Cílem dokumentu je představit navrženou metodiku sběru dat týkajících se těchto prostor a prezentovat výsledky pilotního testování, které probíhalo na úrovni dvou městských obvodů Ostravy: městského obvodu Vítkovice a městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky. V následujících letech by měly být obdobným způsobem zmapovány i další městské obvody, zejména ty s vysokou hustotou obyvatelstva a výrazným městským charakterem, jako jsou Moravská Ostrava a Přívoz, Poruba a Ostrava-Jih či část Slezské Ostravy (Záměstí a Kamenec). U menších obvodů, které si často zachovávají příměstský charakter, je realizace pasportizace v tomto kontextu a rozsahu méně přínosná, neboť tyto obvody zpravidla využívají své kapacity na maximum, nebo se nacházejí v blízkosti volné krajiny, která přirozeně poskytuje zázemí pro rodinné aktivity.

Cílovými uživateli tohoto dokumentu jsou především pověřené pracovníci a zástupci městských obvodů, kteří mohou navrženou metodiku využít k dlouhodobému mapování a vyhodnocování změn v oblasti vybavenosti prostor pro rodiny na svém území. Metodika zahrnuje také hodnocení kvality těchto prostor z různých úhlů pohledu, které jsou relevantní pro děti, dospívající a rodiny.

K čemu lze pasportizaci a její výsledky využít?

Schválením Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030 se město Ostrava zavázalo naplňovat Desatero měst přívětivých k dětem. Výsledky tohoto šetření představují jeden z prvních kroků k naplňování tohoto Desatera a mohou být využity následujícím způsobem:

- Mapování a hodnocení aktuálního počtu a stavu prostor určených pro děti a dospívající
- Plánování opatření ke zlepšení stavu těchto prostor, například identifikací nedostatečně vybavených lokalit, míst ve špatném technickém stavu nebo míst, která jsou z jiných důvodů v současnosti nevhodná
- Sledování a hodnocení počtu a stavu těchto prostor v čase (např. změny v průběhu let)

Metodika pasportizace

V rámci šetření byly mapovány venkovní prostory, které jsou svou podobou či polohou určeny dětem a rodinám. Mapovány byly i prostory, které v současnosti poskytují zázemí pro trávení volného času rodin a dětí pouze v omezené míře, což je důsledkem jejich morální zastaralosti nebo špatného technického stavu. Příkladem takových prostor jsou různé zelené plochy v zástavbě, které nemají žádnou jinou funkci, nebo prostory, které tuto funkci postupem času ztratily, nicméně by po vhodných úpravách mohly poskytovat zázemí pro rodiny a děti a významně přispět ke zvýšení jejich kvality života.

Mapovány byly následující parametry:

- Lokace místa vč. fotografie aktuálního stavu
- Vybavenost prostoru

Mapování vybavenosti prostor je užitečné pro zjištění dostupnosti infrastruktury pro trávení volného času dětí a rodin ve veřejném prostoru. Dostupnost toalet, občerstvení nebo pitné vody má významný dopad na to, jak dlouho lze prostor pohodlně využívat.

- Posezení
- Toaleta
- Občerstvení
- Herní prvek
- Pitná voda
- Sportoviště
- Jiné – v případě této volby byla možnost odpověď upřesnit

- Cílová skupina lokality

Ve městech je vhodné budovat dostatek prostor pro všechny věkové skupiny, aby rodiny a děti měly možnost realizovat své aktivity v různých životních fázích.

- Malé děti (do 5 let)
- Mírně odrostlé (6–8 let)
- Starší děti (9–12 let)
- Teenageři (13–18 let)
- Celé rodiny

– Technický stav celku

Mapování technického stavu umožňuje zaměřit se na rekonstrukce nebo zlepšení údržby těchto prostor. Lze předpokládat, že vhodně udržované prostory jsou častěji využívány než ty, které jsou již technicky opotřebené.

- Výborný – tedy maximálně drobné opotřebení a nedostatky
- Průměrný – významnější opotřebení a nedostatky
- Nedostatečný – prostor má významné známky opotřebení

– Míra zastínění

Sledování míry zastínění je důležité vzhledem k narůstajícímu počtu tropických dní. Děti (podobně jako senioři) představují jednu z nejvíce náchylných skupin k přehřátí organismu, a proto je vhodné prostory určené pro ně zastínovat, například stromy.

- Škála 1 (úplný stín) až 4 (naprosté oslunění)

– Množství zeleně

Množství zeleně má významný vliv na vhodnost prostor pro rodiny a děti. Prostory s větším množstvím zeleně jsou obecně vhodnější pro přirozený vývoj dětí, nicméně existují i výjimky z tohoto pravidla (například černá skládka v zeleni). Tento indikátor je však nutné vnímat pouze jako doplňkový a zaměřit se především na prostory, kde zeleň chybí.

- Škála 1 (Úplná zeleň) až 4 (Žádná zeleň)

– Dopravní dostupnost

Děti a dospívající mají omezené možnosti přepravy, protože nemohou řídit automobily. Z tohoto důvodu města přivětivá k dětem usilují o zlepšení jejich možností přepravovat se jinými způsoby, jako je pěší chůze, jízda na kole nebo využití městské hromadné dopravy.

- Pěšky
- Na kole
- MHD

– Akcesibilita a bariéry

Fyzická blízkost prostoru pro volnočasové aktivity často neznamena, že je prostor skutečně přístupný (akcesibilní). Bariéry, jako například plot, rušná silnice či chybějící chodník, mohou takové místo učinit prakticky nepřístupným.

- Dostupnost bez bariér
- Snížená dostupnost
- Hůře dostupné
- Místo je odříznuté

– Míra automobilového zatížení

I sebestopší místo, nacházející se v sousedství rušné silnice, je pro rodiny a děti méně vhodné kvůli zvýšenému hluku, prašnosti a znečištění. Projíždějící automobily navíc představují riziko pro děti, které při hrách mohou ztratit pozornost.

- Nulová
- Slabá
- Silná
- Velmi silná

– Hlukové znečištění

V Ostravě představuje hluk problematický aspekt, který motivuje rodiny k odstěhování [4]. Hlukové znečištění je proto vhodné systematicky sledovat i v prostorech určených pro rodiny.

- Téměř nulové
- Malé
- Větší
- Velmi silné

– Čistota

Znečištění a neudržovanost veřejných prostranství, mezi která mapované prostory spadají, představují významný faktor, který může motivovat rodiny k odchodu z Ostravy [4]. Stejně jako hlukové znečištění je vhodné tento parametr systematicky sledovat.

- Čistota
- Pořádek
- Nepořádek
- Znečištění

– Celkové hodnocení přívětivosti k dětem a rodinám

Zde již nejde o parametr sbíraný přímo v terénu společně s ostatními, ale o hodnocení provedené dodatečně na základě získaných údajů z terénu. Hodnocení využívá jednoduchou pětistupňovou škálu, přičemž níže uvedené barvy odpovídají těm, které byly použity v online mapě s výsledky pasportizace.

- **Výborný** – prakticky všechny sledované parametry jsou na nejvyšších možných úrovních. Prostor plní svou funkci a je smysluplný
- **Dobrý** – prostor vykazuje drobné nedostatky, které však nebrání jeho funkčnosti. Jeden až dva sledované parametry mohou vykazovat nižší hodnoty
- **Přijatelný** – prostor má vícero méně závažných nedostatků, přesto však dokáže plnit svou funkci navzdory drobným problémům
- **Špatný** – prostor vykazuje vícero závažných nedostatků, které narušují jeho funkčnost a činí jej méně použitelným
- **Nepřijatelný** – prostor má tolik nedostatků, že již není schopen plnit svou funkci

Při hodnocení byl jako doplňkový parametr využit nad rámec kvality území i různorodost vybavení, nízká různorodost prvků v území byla vnímána jako nedostatek prostoru samotného, naopak větší různorodost mohla pomoci prostoru získat mírně lepší hodnocení.

Výsledky pasportizace

O pilotním mapování

Pilotní šetření proběhlo na přelomu října a listopadu roku 2024 na území městských obvodů Vítkovice a Mariánské Hory a Hulváky. Tyto městské obvody byly pro pilotní otestování zvoleny z důvodu předpokládané nižší koncentrace mapovaných prostorů koncentrovaných na menším území (v porovnání s „většími“ městskými obvody, jako jsou Moravská Ostrava a Přívoz, Ostrava-Jih či Poruba).

Tento výběr umožnil realizaci pilotního šetření efektivně s ohledem na limity stanovené rozsahem tohoto projektu. Na základě realizovaného pilotního šetření byla následně upravena celá metodika podle zpětné vazby získané během sběru dat v terénu a následného vyhodnocování shromážděných údajů.

Celkem bylo zmapováno 72 prostor. Výsledky jsou dostupné online v následujících podobách:

1. V mapové vrstvě na adrese: <https://arcg.is/1qTr541>
2. V podobě grafů a tabulek na adrese: <https://arcg.is/T1T5W>

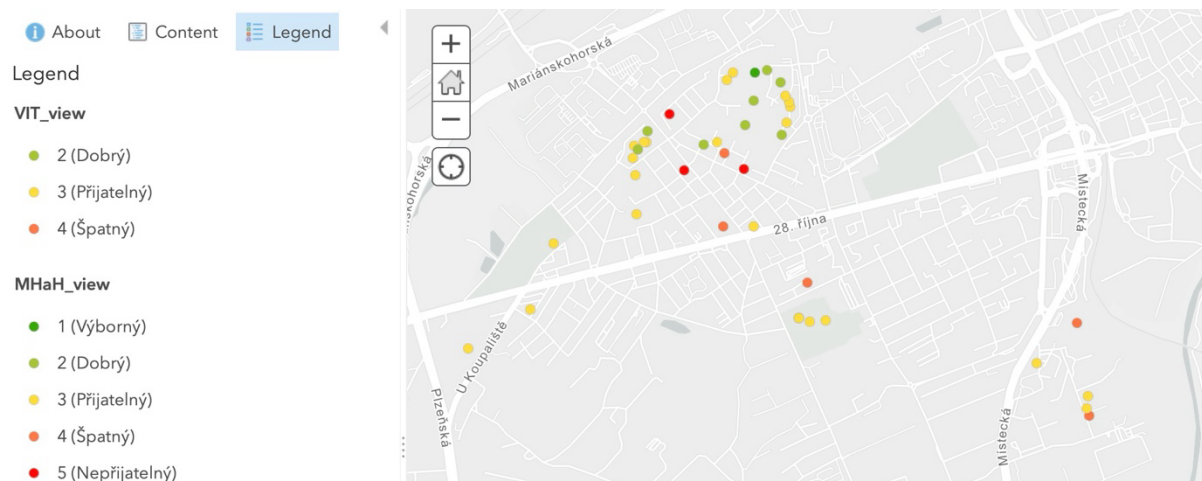
Toto zobrazení je pouze pro potřeby pilotního šetření a výsledky jsou indikativní. Do budoucna je pro vyšší uživatelský komfort doporučeno výsledky vizualizovat pomocí samostatného dashboardu v MS Excel.

Je třeba zdůraznit, že zvolené technické řešení ArcGIS Online umožňuje využití řady analytických nástrojů, které jsou pro potřeby mapování výhodné v dlouhodobém horizontu. Mezi ně patří například tvorba map tzv. „hot a cold spotů“ – tedy míst s vysokou a nízkou koncentrací zmapovaných prostorů. Toto řešení však má drobný technický nedostatek spočívající v nemožnosti nastavit barevné škály přesně dle potřeb uživatele. S ohledem na analytické funkce, jejichž význam bude narůstat v rámci plánovaného pokračování pasportizace dalších městských obvodů v následujících letech, se autoři tohoto dokumentu rozhodli u tohoto technologického řešení setrvat, navzdory zmíněnému nedostatku. V mapové vrstvě si však každý uživatel může barevné škály ručně upravit, pokud ho zajímají jednotlivé detaily o zmapovaných prostorech nebo jejich vzájemné srovnání.

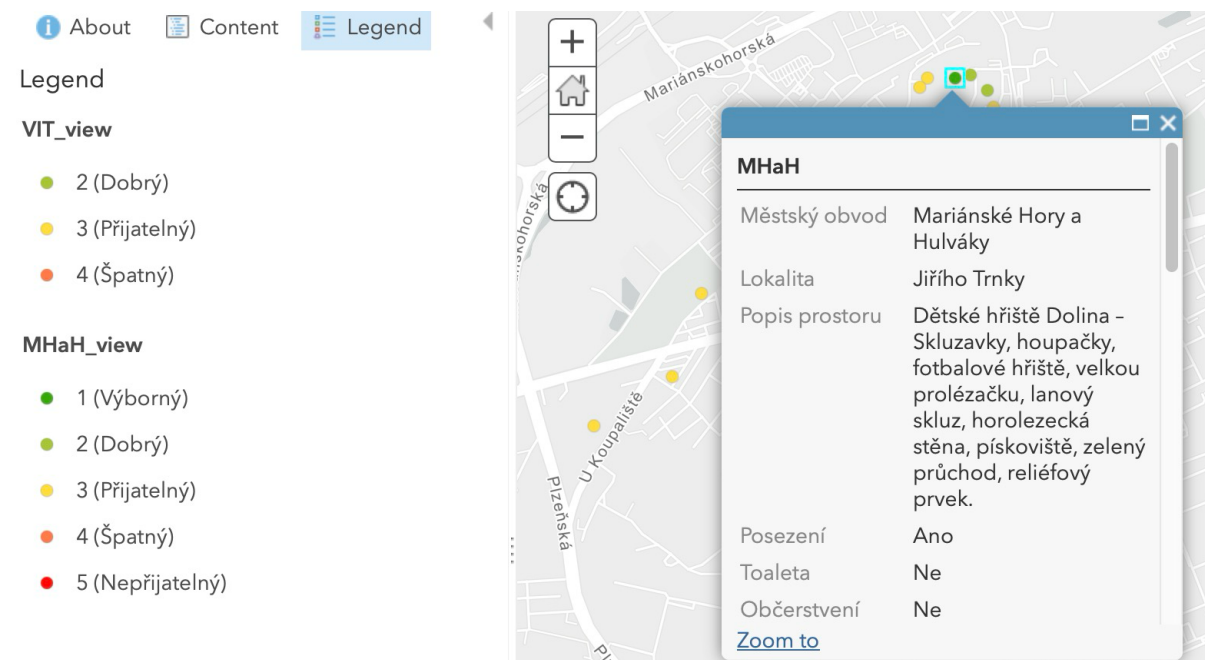
Manuál práce s mapovou vrstvou

Mapová vrstva zobrazující zmapovaná místa je interaktivní a umožňuje přibližování, oddalování a posouvání. V tomto ohledu je obdobná jiným mapám, na které je běžný uživatel internetu zvyklý. Mapa zobrazuje výsledky ve dvou kategoriích: *VIT_view* (zkratka pro městský obvod Vítkovice) a *MHaH_view* (zkratka pro městský obvod Mariánské Hory a Hulváky). Legenda barevně znázorňuje hodnocení prostor z pohledu celkové vhodnosti pro děti a rodiny. Pro zjednodušení je barevné hodnocení doplněno známkou od 1 (výborné) do 5 (nepříjemné) (viz Obrázek 1). Na jednotlivé body zobrazené v online mapě lze kliknout, čímž se zobrazí veškeré údaje zjištěné při pasportizaci. Upozorňujeme na rolovací lištu po pravé straně, která umožňuje zobrazit další, na první pohled skryté údaje, včetně fotografie prostoru. Fotografie je uvedena jako poslední údaj (viz Obrázek 2). Obrázek 3 znázorňuje pokročilejší práci s mapovou vrstvou. V menu v záhlaví lze přepnutím do režimu *content / obsah* (1) pracovat s oběma kategoriemi *VIT_view* a *MHaH_view*. Zde je třeba poznamenat, že úpravy provedené uživatelem se neukládají, a proto nehrozí riziko poškození mapy ani dat v ní obsažených. Po zavření okna se mapa automaticky vrátí do původního stavu. Obě kategorie, tedy městské obvody, fungují samostatně – uživatel edituje vždy pouze jednu z vrstev. Lze však postupně upravovat obě vrstvy (2). Pro uživatele je nejpřínosnější funkce *change style / změnit styl* (3), která umožňuje zobrazit pouze data, o která má zájem. Tuto možnost ilustruje Obrázek 4 – v rámci rolovacího menu (4) lze vybrat jakýkoliv z mapovaných parametrů (viz kapitola výše). Mapa se během několika sekund automaticky přepracuje tak, aby zobrazovala pouze vybraný parametr včetně legendy. Je třeba zdůraznit, že automaticky generovaná legenda nemusí odpovídat logickému barevnému schématu. Pomocí tlačítka *options / možnosti* (5) lze barvy ručně upravit podle potřeb uživatele. Obrázek 5 dále ukazuje možnosti změny barev a tvarů zobrazovaných dat (6) a také pořadí hodnocení, které lze měnit přetažením na požadovanou pozici (7). Pro zjednodušení práce jsou data opatřena čísly, která je vhodné seřadit od nejmenšího po největší.

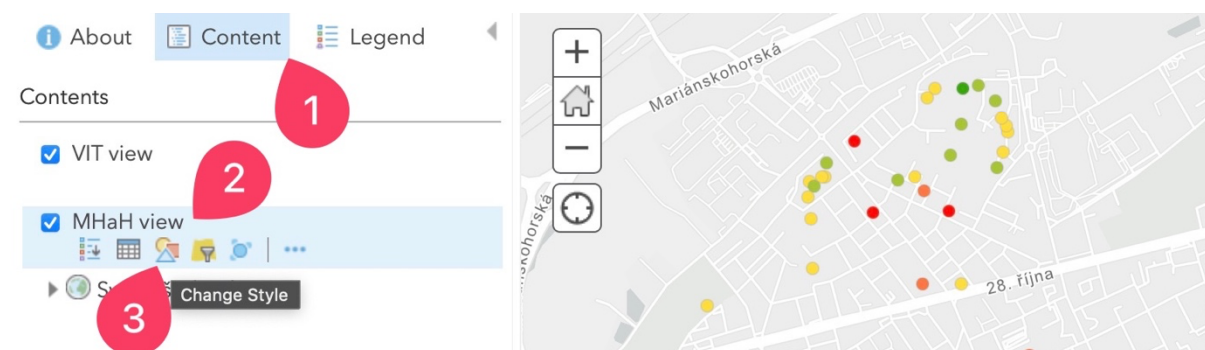
Obrázek 1

Obrázek 2

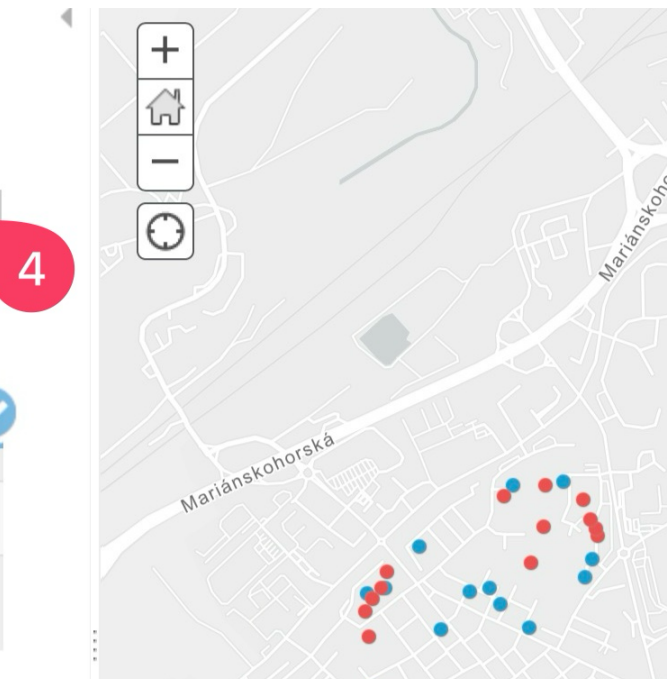
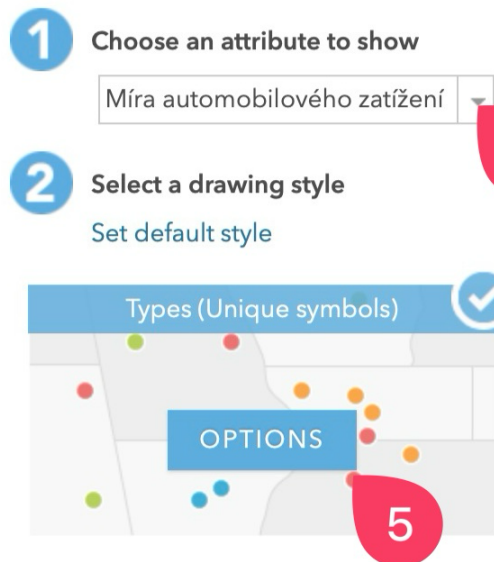
Obrázek 3

Obrázek 4

Change Style

MHaH view

Obrázek 5

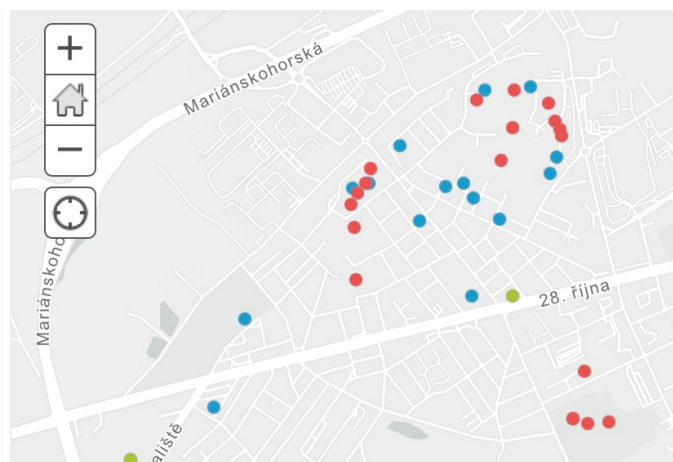
Change Style

MHaH view

Míra automobilového zatížení

Click to edit symbol or label.

	SYMBOL	COUNT	
...	1 (Nulová)	19	
...	2 (Slabá)	15	
...	4 (Velmi silná)	2	
7	Other	0	

Komentář k nejvýznamnějším výsledkům mapování

Celkově bylo zjištěno a zmapováno 72 prostor, které slouží nebo mohou sloužit dětem, dospívajícím a rodinám obecně. V obou městských obvodech byl zjištěn stejný počet těchto prostor, tedy 36. Celkové hodnocení (za oba městské obvody) stavu přívětivosti těchto prostor pro rodiny lze shrnout následovně:

- Přibližně 68 % z mapovaných prostor se nachází v přijatelném, dobrém nebo výborném stavu z pohledu vhodnosti pro rodiny a děti. Jako výborný byl ohodnocen jediný prostor, a to dětské hřiště Dolina na sídlišti Fifejdy I v blízkosti ulice Jiřího Trnky.
- Polovina z mapovaných prostor byla označena jako přijatelná, avšak tyto prostory vykazují poměrně významné nedostatky.
- Přibližně 20 % prostor bylo zhodnoceno jako ve špatném (12 prostor) nebo nepřijatelném (3 prostory) stavu z celkového pohledu vhodnosti. Prostory hodnocené jako nepřijatelné se nacházely pouze v městském obvodu Mariánské Hory a Hulváky. Naopak naprostá většina prostor ohodnocených jako špatné se nacházela v městském obvodu Vítkovice.
- Na výše uvedená zjištění navazuje konstatování, že téměř 10 % všech prostor se nachází ve špatném technickém stavu, zatímco pouze polovina byla udržována ve výborném stavu.
- Z pohledu vybavenosti je naprostá většina prostor vybavena zázemím pro posezení (68) nebo herními prvky (41). Naopak zdroj pitné vody byl zaznamenán pouze v jediném případě a dostupnost toalety byla zjištěna ve 14 případech.
- Přibližně polovina prostor by potřebovala zlepšit své zastínění.
- Z pohledu dostupnosti pěší, cyklistickou nebo městskou hromadnou dopravou jsou tyto prostory vhodně rozmístěny. Nicméně chybí plošnější pokrytí v některých lokalitách, které jsou podvybaveny, například v zástavbě podél ulic Daliborova nebo Ocelářská.
- Významné zatížení automobilovou dopravou bylo zaznamenáno u 10 prostor. Dále bylo 17 prostor identifikováno v lokalitách se zvýšenou hlučností. U obou těchto problémů by bylo vhodné zavést opatření minimalizující nebezpečí vyplývající z dopravy i nepohodlí způsobené hlukem.
- V 10 případech bylo zaznamenáno znečištění nebo nepořádek, což významně snižuje atraktivitu těchto prostor.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že oba městské obvody mají na svém území určité rezervy, které lze využít ke zlepšení podmínek pro rodiny, děti a dospívající, a tím významně přispět ke zlepšení kvality života svých obyvatel. Je zejména vhodné hledat inspiraci v opatřeních blízkých přírodě, což je trend spočívající ve využívání přírodních materiálů, zeleně a vodních prvků. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že právě tato řešení jsou pro děti nejvhodnější.

Praktické informace závěrem

Výstupem pilotního šetření je nástroj pro pasportizaci venkovních prostor a jejich vhodnosti pro děti, dospívající a rodiny. Tento nástroj však slouží pouze jako prostředek pro vstupní analýzu současného stavu v této oblasti a neobejde se bez návazných kroků – tedy postupných úprav stávajících prostor či rozšiřování jejich nabídky na území města. Cílem je, aby město Ostrava dostalo svému závazku stát se místem přívětivým k dětem a rodinám.

Vytvořený nástroj pro pasportizaci je volně dostupný zástupcům městských obvodů Ostravy – ať už pro realizaci pasportizace vlastními silami, nebo pro zadání této aktivity zástupcům Ostravské univerzity či jiným subjektům. V případě zájmu o zpřístupnění technického řešení na platformě ArcGIS Online neváhejte kontaktovat autory tohoto dokumentu.

Zdroje a odkazy na literaturu

- [1] STATUTÁRNÍHO MĚSTO OSTRAVA (2024): Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030.

Dostupné z: <https://fajnarodina.cz/wp-content/uploads/2024/06/Koncepce-rodinne-politiky.pdf>

- [2] GILL, T. (2021): Urban Playground: How Child-Friendly Planning and Design Can Save Cities. RIBA Publishing.

- [3] STATUTÁRNÍHO MĚSTO OSTRAVA (2024): Akční plán na období 2024–2025 ke Koncepti rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030.

Dostupné z: https://fajnarodina.cz/wp-content/uploads/2024/04/Koncepce-rodinne-politiky-Akcni-plan_verze-online.pdf

- [4] STATUTÁRNÍHO MĚSTO OSTRAVA (2024): Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030. PŘÍLOHA 1: Průzkum potřeb ostravských rodin.

Dostupné z: <https://fajnarodina.cz/wp-content/uploads/2024/04/Koncepce-RP-SMO-PRILOHA-1-Pruzkum-potreb-ostravskych-rodin.pdf>

DOI dokumentu:

<https://doi.org/10.15452/Pasportizace.2025>